

Wilhelm, Zoltán¹

Mecsekaljáról a Himalájába – Földrajzi szemléletű Ázsia-kutatások Pécsen

Tóth József professzor iskolateremtő szerepe

From the Slopes of the Mecsek Hills to the Himalayas – Geographical Researches Focusing on Asia in Pécs

Professor József Tóth's Role as a School Founder

ABSZTRAKT

Tanulmányomban áttekintem Tóth József professzor szerepét a Pécsi Tudományegyetem Ázsia Központjának létrejöttében, a Központ működésének megszervezésében, illetve értékelem az alapítás máig tartó hatásait. Tóth professzor holisztikus világszemléletében – természetes módon – kiemelkedő szerepet játszott az empiria. Maga szerette felfedezni, megtapasztalni a világot. A felfedezés kíváncsisága az elemzés, a tanulás kíváncsiságává érett, és ha maga nem tudta, nem akarta a tapasztalási folyamatot továbbvinni, keresett a környezetében olyanokat, akik az „ügyet” folytatták. Tóth professzor ezzel az attitűddel emberi sorsokat változtatott meg, így az enyémet is, amikor 1996-ban megismerttetett az indiai Gopal Krishan professzorral, későbbi mentorommal, a chandigarhi Panjab University tanárával, akivel a következő évben már a szubkontinensen találkozhattam. Ezzel megkezdődött számomra, valamint az Ázsia Központ számára is India kutatásának, szellemi, kulturális értékei felfedezésének kalandja.

Kulcsszavak: Tóth József, Ázsia Központ, India, Gopal Krishan, Surya Kant, Gandhi-szobor

ABSTRACT

In my study, I review the role of Professor József Tóth in the establishment of the Asia Centre of the University of Pécs, in the organization of the Centre's operation, and I also attempt to take stock of the effects of the foundation that continue to this day. Cognition and empiricism – naturally – played a prominent role in Professor Tóth's holistic worldview. He loved to explore and experience the Earth himself. The curiosity of discovery matured into the curiosity of analysis and learning, and if he himself could not or did not want to continue this process of experience, he looked for those in his environment who continued the "case." With this attitude, Professor Tóth changed human destinies, including mine, when in 1996 he introduced me to the Indian professor Gopal Krishan, my later mentor, a teacher at the Panjab University in Chandigarh, whom I was able to meet the following year on the subcontinent, and thus began for me, as well as for the Asia Centre, the adventure of researching India and discovering its intellectual and cultural values.

Keywords: Professor József Tóth, Asia Centre, India, Gopal Krishan, Surya Kant, Gandhi Bust

¹ Associate Professor, Director, University of Pécs, Faculty of Sciences, Institute of Geography and Earth Sciences, Asia Centre, H-7624 Pécs, Ifjúság útja 6., +36300746469, wilhelm@gamma.ttk.pte.hu, ORCID: 0000-0002-2537-2412

BEVEZETÉS

Tóth professzort már földrajz–biológia szakos előfelvételiként, az akkori néphadseregben – igaz, csak hírből, nem személyesen – egészségügyi katonaként megismertem, idősebb fia révén, aki az orvos században teljesítette rámért szolgálatát. Természetesen hamarosan találkoztam Tóth professzonnal, akinek már az első előadásán kiderült: a legjobb tanár, aki életünkben oktatott. Először is az tűnt fel, hogy percre pontosan kezdi és fejezi be az óráját. Az előadása könnyed volt, szellemes, érthető, példáin keresztül a lényeg egyszerűen megjegyezhető. Pillanatok alatt adattáblákat, országok, földrészek valóság-hű térképeit rajzolta fel krétával a táblára. Biológia–földrajz szakon diplomázott, geográfus volt, de utalt irodalomra, filmekre, képzőművészeti alkotásokra, zenére, még az akkor divatos könnyűzenére is. Ekképpen egészként igyekezett láttatni a világot. És ez a látásmód lenyűgöző volt. Felnőtt ember létünkre sokszor tátott szájjal hallgattuk. Tudományos ismeretterjesztő előadásai is tömegeket vonzottak. Valódi ismeretterjesztő missziót teljesített médiaszereplései során is. Ezért sem kedvelte a tudományban a túlzott specializációból adódó csőlátást, csőlátókat, ő tisztán látta a világban ebből eredő károkat. Persze később beavatott minket: a magabiztosság, könnyed előadói stílus háttérében rengeteg munka áll. Az egyetemi előadásokra, de bármely szereplésre való alapos felkészülést elengedhetetlennek tartotta.

Tóth professzor holisztikus világszemléletében – természetes módon – kiemelkedő szerepet játszott a megismerés, az empiria. Maga szerette felfedezni, megtapasztalni a földtekét. A felfedezés kíváncsisága a megismerés, a tanulás kíváncsiságává érett, és ha maga nem tudta, nem akarta a tapasztalási folyamatot továbbvinni, keresett a környezetében olyanokat, akik az „ügyet” folytatták. Tóth professzor ezzel az attitűddel emberi sorsokat változtatott meg. Nem csak akként, hogy bárki fordulhatott hozzá segítségért – ma ezt úgy mondják: szociálisan rendkívül érzékeny volt –, de különleges kutatási témajavasolataival, illetve az első hallásra furcsa, de szemében izgalmasnak tűnő kutatási tervek felkarolásával is. Nagyon fontosnak tartotta, hogy a geográfus utazzon, lássa, tapasztalja azt, amit oktat. Tudjon összehasonlítani. Így változtatta meg az én sorsomat is. 1997-ben Indiába hívták konferenciára, de nekünk, tanítványainak adta át a lehetőséget, és a forrást is megszerezte a tanulmányúthoz. Engem India varázsa azóta is fogva tart, ezt a szellemi élményt a Tóth professzor úr segítségével alapított kutatóközponton, az Ázsia Központon keresztül van lehetőségünk másoknak is átadni. Nemzetközi tevékenységét, ismertségét és elismertségét a halálát követően Indiából érkező részvénytulajdonosok is jelezték.

Jelen írással – kollégáim és tanítványaim nevében is – kívánok tisztelni Tóth professzor úr emléke, illetve a fentebb leírt kutatási műhelyteremtő, az Ázsia-kutatásokat a Pécsi Tudományegyetemen intézményesítő munkássága előtt.

MÓDSZEREK

E tanulmány módszerei közé főleg azon írásos dokumentumok elemzése tartozik, amelyek az Ázsia Központ (ÁK) megalakítását megelőzően, de azt befolyásolva születtek, valamint az ÁK tevékeny-

ségének folyamányaként publikációk formájában jelentek meg. Kevésbé konvencionális módszereként tekinthetünk a személyes beszélgetések, emlékek felidézésére, a fotódokumentumok közzétételére.

EREDMÉNYEK

Az Ázsia Központ megalapítása és működése

1999 tavaszán Prof. dr. Tóth József rektor, a Földrajzi Intézet igazgatója, a Prinz-díjas dr. Bárdi László, Pécs MJV díszpolgára vezetésével – dr. Koltai Dénes, a Janus Pannonius Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Intézete első emberének aktív közreműködésével – életre hívta a régóta, sokak által nagy érdeklődéssel várt, az országban egyedülálló pécsi Ázsia Központot. Központunk a Janus Pannonius Tudományegyetem (2000. január 1-jétől Pécsi Tudományegyetem) Természettudományi Kara, Földrajzi Intézetének keretein belül működik azóta is. Az Ázsia Központ gondolata nem volt újkeletű a városban, a körülmények szerencsés együttállása tette lehetővé létrejöttét. A Központ alapját – virtuálisan – 1998 őszén, tibeti expedíciónk alkalmával raktuk le, egy kőből épített obó² formájában az 5200 m magas Kampala-hágónál, remélve így az égiek jóindulatát. Persze a földiek segítségével vállalkozásunk nem sikerülhetett volna.

Az Ázsia Központ oktatási tevékenysége

Tóth professzor inspiráló, de semmire nem kötelező, szabad kezet biztosító támogatása mellett határoztuk meg a Központ küldetését, általános oktatási-kutatási koncepcióját, a hagyományos filológiai megközelítésen túllépve fáradoztunk a magunk és a szándékaink szerinti célcsoport számára is elfogadható szemlélet kialakításán. Következésképpen az interdiszciplináris tantárgyfelépítés és kutatástervezés már az indulásnál is alapvető szerepet kapott, mindamelllett, hogy jelenleg is még csak az első lépéseinket tettük meg a jelentős kutatóközponttá fejlődés útján. Az egyes térségek, államok feldolgozását a természetföldrajzi alapok áttekintésével kezdtük, hiszen kurzusainkra zömében nem földrajz szakos hallgatók jártak. Ugyanakkor a természeti geográfiára való építkezés csak az első elemét jelentette annak a szakmai logikai sornak, melyet követtünk. Az oktatott témák közé tartozott többek között az ázsiai nyelvek alapjainak megismerése, az egyes társadalmak fejlődésmenetének történelmi, civilizációs pilléreinek bemutatása, ezeket a jelenkor gazdasági és politikai földrajzi ismeretei tették teljessé.

A statikus ismeretek mellett/helyett a fejlődés dinamikájának és sajátos ázsiai jellegzetességeinek vizsgálatával kívántuk megkeresni azokat a potenciális kapcsolódási pontokat, melyekhez hazai, illetve európai kutatásaink gyakorlati haszonnal tudtak csatlakozni. Ezzel megbízható, szilárd szakmai alapokat és problémaérzékeny gondolkodásmódot kívántunk kialakítani hallgatóinkban, mely alkalmas volt az önálló egyéni továbblépésre, önképzésre is.

Az Ázsia Központ annyiban különbözött a már meglévő szervezeti egységek többségétől, hogy a tevékenysége, hatóköre nem kívánt beszűkülni a szorosabban vett egységébe. A szokásos „áthallgatás” törvényes lehetősége esetünkben nem csupán eshetőség, hanem közérdekű javaslat is volt,

² A belső-ázsiai buddhisták által a helyszellemeknek állított oltár a természetben.

bármely kar, *bármely szakának* hallgatója (nappali, posztgraduális, levelező) számára. A Központ ugyanis olyan tantárgyi kínálatot, speciálkollégiumi javaslatokat ajánlott, amelyek nem csak színesíteni szerették volna a választható lehetőségek általános körét, hanem a későbbi életpálya előnyeihez a szakosodás többletét is biztosítani kívánták. Egyetemünk hallgatóin kívül – az adott lehetőségek korlátain belül – természetesen vártunk minden tudásra, új információra éhes érdeklődőt is.

Magyarország meghatározó fejlesztési prioritása az Európai Unió felé irányul. Azt azonban már kevesebben tudták, hogy az Európai Uniónak olyan alapvető elemzései és határozatai voltak, mint pl. „Az Új Ázsia Stratégia” és „A Hosszútávú Kína-Politika” stb., amelyek új és kiemelt stratégiai irányként jelölték meg Ázsiát, s ezen belül is a rendkívül dinamikusan fejlődő Távol-Keletet, külön hangsúlyozva Kína jelentőségét és távlatait. Úgy ítéltük meg, hogy EU-s tagságunk sem teljes értékű, ha az csupán a szűkebben vett földrészünk gazdasági integrációjára irányul, s megfelelkezünk nagy befogadó szervezetünk alapvető célkitűzéseiről. Meg voltunk győződve: az EU vonatkozó döntéseinek optimálisan elébe tudunk menni azzal, hogy időben felkészülünk azokra a feladatokra, amelyek a tagállamokra vonatkoznak. Így elérhető kedvező esetben, hogy rendelkezünk olyan felkészült szakemberekkel, akik nemhogy nincsenek lekésve az EU stratégiai menetrendjétől, hanem azokhoz naprakészen tudnak kapcsolódni. Ezt az elképzelésünket messzemenően visszaigazolta a magyar kormányzat 2012-es új külgazdasági stratégiája, amelyet a közvélemény leginkább a „Keleti-nyitás” politikájaként ismer (Hidvégi, 2012; „Keleti nyitás”, 2023)

A jelen és még inkább a jövő gazdasági, geopolitikai kapcsolatai – éppen a hivatkozott határozatoknak, politikai célkitűzéseknek megfelelően – nem egyszerűen átlagosan képzett közgazdászokat, tanárokat, jogászokat, területfejlesztési szakembereket, kulturális és gazdasági diplomátákat igényelnek, hanem olyanokat, akik szélesebb perspektívában gondolkoznak, speciális ismeretekkel is rendelkeznek, s ennek alapján átfogóbb feladatrendszerekben is eredményesen tudnak közreműködni. A versenyképesebb tudásanyag nyújtása versenyképesebb munkaerőt, kedvezőbb elhelyezkedési lehetőséget is jelenthet a hallgatóknak, ezért került sor a PTE szerkezeti modernizációjának e lépésére, az Ázsia Központ létrehozására.

A fentiekből kitűnhet, hogy az Ázsia Központ kezdeti, fő profilját az oktatási tevékenység adta. Emellett azonban munkatársaink folytatták a legnagyobb földrésszel kapcsolatos kutatásaikat is. Több olyan – saját kiadású – kötet megjelentetését határoztuk el, amelyeket hiánypótlóknak szántunk, így 1999-ben napvilágot látott az Ázsia Központ Keleti Kiskönyvtárának első része (Bárdi, 1999), melyet ez idáig még négy követett. Vizsgálatainkat – az ÁK indulásakor – a földrész két gigaszára, Kínára és Indiára irányítottuk, de ahogyan a tantárgyi kínálatot bővíteni igyekeztünk, úgy az új kollégák bevonásával kutatási palettánkat is színesítettük.

Az eseti egyéni érdeklődés kielégítése és a később elindított „Ázsia tanulmányok” specializáció komplexé tételének érdekében az Ázsia Központ az alábbi tantárgyválasztékot kínálta:

a) *Keleti nyelvek:*

- Kínai nyelv kezdőknek és haladóknak
- Japán nyelv kezdőknek és haladóknak
- Hindi nyelv kezdőknek és haladóknak
- Török nyelv kezdőknek és haladóknak

- Indonéz nyelv kezdőknek és haladóknak
- Szanszkrit nyelv és forráselemzés
- b) *Természetföldrajzi tényezők:*
 - Ázsia regionális természetföldrajza
 - Ázsia természeti csodái
- c) *Társadalomföldrajzi tényezők:*
 - India regionális földrajza
 - Ázsia felfedezéstörténete
- d) *Kulturális alapok:*
 - A keleti világvallások története
 - Bevezetés a kínai civilizáció alapjaiba
 - Bevezetés az indiai civilizáció alapjaiba
 - Bevezetés a DK-Ázsiai civilizáció alapjaiba
 - Bevezetés a DNY-Ázsiai civilizáció alapjaiba
- e) *Gazdaságföldrajzi tényezők:*
 - Kína gazdaságtörténete

Az ÁK oktatási munkáját hatalmas érdeklődés kísérte, már az első félév kurzusaira közel 600 hallgató jelentkezett!

Üzenetértékű volt, hogy Pécs városa, felfigyelve kezdeményezésünkre, igyekezett segítséget nyújtani, természetesen Tóth professzor hathatós közbenjárását követően. Rendelkezésünkre bocsátottak egy belvárosi, frissen felújított kulturális intézményben, az (Ázsia Központtal kissé furcsán össze-szengő) Európa Házban három irodahelyiséget, így az Ázsia Központ küldetésének létjogosultságát bizonyítva kilépett az Egyetem, illetve a Földrajzi Intézet adta keretek közül. Távlati lehetőségeinket előrevetítette, hogy az Európa Házban a kulturális egységeken kívül üzleti jellegűek is működtek. A PTE azonban forrás híján kénytelen volt néhány évvel később feladni ezeket az irodákat. Ugyanez történt az „Ázsia tanulmányok” specializációval is, hiszen a rendelkezések megváltoztatása (állami képzésben elismert kreditekért nem kérhetett a PTE a diákoktól térítést) miatt le kellett mondanunk – a döntő részben Budapestről érkező – vendégoktatóink munkájáról. Nem Tóth professzoron múlt tehát, és nem Bárdi igazgató úron, hogy a grandiózus kezdetet követő néhány éven belül az oktatási tevékenységünk leépült, ma már csak néhány választható, műveltségi kurzust tudunk kínálni.

Kutatási tevékenység

Az Ázsia Központ állandó munkatársainak kutatási tevékenysége jórészt a legnagyobb földrész két gigaszára, Kínára és Indiára koncentrált. Számos ösztöndíj (Stein Ösztöndíj, Állami Eötvös Ösztöndíj, kínai és indiai állami ösztöndíjak) és vendégprofesszori posztok elnyerése fűződik nevükhöz. Így többször helyszíni kutatásokat végeztek, melyek eredményeit nem csak tudományos folyóiratokban, hanem könyvek, filmsorozatok és más média-megjelenések (pl. The Explorer Magazin, Univ Pécs, Duna TV, Pécs TV, Hálózat TV, Univ TV, Doordarshan TV, Rádió Café, Kolozsvári Rádió, All India Radio, Hindustan Times, Times of India, The Hindu stb.) alkalmával is bemutathatták. Számátalan esetben ezekben a riportokban Tóth professzor volt a „húzófény”, a főszereplő, hiszen kivételes orgánuma, „professzoros” megjelenése rendkívül kedvelté tette médiakörökben. Viszont

minden esetben akkurátusan figyelt arra, hogy a vele együtt mikrofonvégre kapottak is meg tudjanak nyilvánulni. 1998-ban egy közös kínai utunkat követően a regionális TV stúdiójában kérdeztettek minket a tapasztalatainkról, Tóth professzor rutinosan és szellemesen válaszolt a kérdésekre, majd – mikor már érezte, hogy „kezd elvinni a show-t”, bár nem szándékolta, de a felvételen is jól láthatóan és hallhatóan odasúgta nekem: „most te jössz”.

A kutatási metodika – Tóth professzor tudományos filozófiájának, a saját maga támasztotta elvárásoknak megfelelően – tehát minden esetben helyszíni munkát feltételez. Dr. Bárdi László az ősi Selyemút és a kínai Nagy Csatorna nemzetközi hírű kutatója esetében, egy-egy kínai utazás megkezdése előtt a hazai (pl. az MTA Keleti Gyűjteménye), illetve nyugati források, folyóiratok, könyvek, levéltári- és múzeumi anyagok, statisztikák, szakértői mélyinterjúk szolgáltak felkészüléssel. A helyszínen a fentiek alkalmazása mellett a terepmunkára helyeződött a hangsúly. A méréseké, a dokumentációé lett a főszerep. Hazatérve az anyag feldolgozása, értékelése következett, majd a publikálása. Ez minden esetben főleg tudományos folyóiratokban történt, de legalább ilyen fontos a tudományos ismeretterjesztés, illetve a felsőoktatásban való megjelenítés is. Ennek szolgálatában álltak dr. Bárdi László legutóbbi kötetei (Homokba temetett karavánutakon, Az ősi Selyemút világa stb.), TV-sorozatai is (Bárdi, 2003, 2005, 2007, 2008, 2016, 2019, 2021).

Jómagam India kutatójaként, több, a szubkontinensre szóló ösztöndíj nyerteseként például 2007-es kutatóutam alkalmával, a Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj segítségével teljesítettem munkatervemet. Ezeknek a tanulmányutaknak a támogatójaként mindig ott állt a háttérben Tóth professzor, aki, ha kellett, lobbizott, ajánlóleveleket írt, de legtöbbször maga teremtette meg azt a forrást, amelynek segítségével folyhattak Ázsia-kutatásaink. A vizsgálatok eredményeinek közlését Tóth rektor úr minden esetben szorgalmazta, többször elmondta: „semmit sem ér a kemény munka, ha mások nem tudnak róla”. Büszke vagyok arra, hogy írásaim egy részét Tóth professzor inspirálta. A Bugya Titusz által megálmodott, közreműködésemmel elindult, de Tóth professzor alapította Modern Geográfia hasábjain láttak napvilágot „Az egyén, mint térformáló erő” (Wilhelm, 2006), illetve az „Adatok az indiai urbanizáció folyamatának vizsgálatához” (Wilhelm, 2008) c. írásaim, mindkettő a lap hőskorában és kifejezetten Tóth professzor kérésére. Megtiszteltetés volt, hogy az Akadémiai Kiadó gondozásában, Tóth professzor főszerkesztésében megjelent „Világföldrajz” nagyszabású kötetében írhattam – többek között – a Dél-Ázsia fejezetet (Wilhelm, 2010). Utolsó közös munkánk volt, amikor az „India regionális földrajza” (Wilhelm, 2015) c. monográfiám lektori teendőit vállalta el, de a könyv megjelenését már nem érthette meg. E kiadványt néhány évvel megelőzően viszont sikerült mosolyt csalnunk professzorunk arcára, amikor „Nepál” c. könyvünket neki ajánlva készítettük el 70. születésnapja alkalmából (Wilhelm et al., 2010). Az általa meghatározott etikai, morális és minőségi alapokról indulva számtalan Ázsiával kapcsolatos kutatás és publikáció született az elmúlt néhány évtizedben a pécsi Ázsia Központban, folytatva, de még nem kiteljesítve azt a holisztikus szemléletet, amit ő képviselt. Sajnos már azt sem érthette meg, hogy 2015–2019 között betölthettem a Delhi Magyar Tájékoztatói és Kulturális Központ igazgatói posztját, illetve elnyerhettem a Nagykövetség kulturális tanácsosi megbízását. Pedig ez a négyéves kaland is az ő egykori önzetlenségének volt a hozadéka...

Tóth professzor megteremtette azoknak az Ázsia-kutatásoknak az intézményesült alapjait, melyeket azóta is folytatunk. Néhány fiatal munkatársunk útját még személyesen egyengethette. A teljesség

igénye nélkül: Balogh Tibor a nemzetközi segélyezés földrajzával foglalkozott, Vietnám példáján, s ebből a témából védte meg PhD-disszertációját. Ágó Ferenc Közép-Ázsia vízmegosztási problémáival, Pete József vallásföldrajzi tanulmányaival szerzett tudományos minősítést. Bagdy Ábel, Fazekas Béla, Kuszinger Róbert, Nemes Viktória, Piszter Gergely és Zagyi Nándor India-kutatásokat végzett, illetve végez, utóbbi kollégánk már szintén doktori fokozatot szerzett. Jobbára a poszt-tóthi éra pécsi Ázsia-kutatásaiból szemezgettem, amikor néhány példát hoztam ez irányú munkásságunkra a *Modern Geográfia* hasábjain (Wilhelm, 2022): az itt tevékenykedők publikációi a hazai geográfia különleges szegmensét alkotják (pl. Bokor et al., 2018; Fazekas, 2014; Nemes, 2016; Piszter, 2013; Wilhelm, 2000, 2001, 2002, 2004, 2008, 2009, 2010, 2011, 2015, 2018; Wilhelm et al., 2010a, 2011, 2014; Wilhelm & Bagdy, 2021; Wilhelm & Zagyi, 2012, 2019; Wilhelm et al., 2010b; Wilhelm et al., 2022; Wilhelm et al., 2006; Zagyi, 2009, 2013; Zagyi & Ács, 2017; Zagyi et al., 2021 stb.), jelentős tudományos hatással. Különleges kegy volt az Ázsia Központ első igazgatója, a sinológus Bárdi professzor születésnap kiadványán dolgozni Tóth rektor úrral, melyet „Keleti horizontunk” címmel jelentettünk meg (Tóth & Wilhelm, 2009) és a Keleti Kiskönyvtár negyedik kötete volt.

Graduális és posztgraduális hallgatóink is szívesen választják diplomamunkájuk témájául Ázsia természet- és társadalomföldrajzát. Dolgozatok tucatjai készültek el – de nem tucatműként – úgy a közelmúltban, hogy az azokat megalkotó hallgatók tisztában voltak a rájuk váró nehézségekkel, hiszen egy távoli terület hitelt érdemlő geográfiai elemzése sokkal több buktatót hordoz, mint egy Kárpát-medencei téma.

Tudomány- és kultúraszervezés

A pécsi Ázsia Központ rendszeresen rendez önállóan vagy társulva konferenciákat, kulturális eseményeket (Ázsia Napok, India Nap, Anyaországok és volt gyarmataik c. konferenciák, Tudomány és Buddhizmus Konferencia, Magyarok Dél-Ázsiában Konferencia, Nemzetközi Jóga Nap stb.), illetve részt vesz az egyetemi nemzetközi programokban (pl. International Seasons). Folyóiratáról, könyvkiadói tevékenységéről már esett szó (Keleti Kiskönyvtár). Ösztöndíjasokat (a japán Kansai Gaidai Egyetem ösztöndíja, az Agrai Egyetem hindi ösztöndíja) küld és fogad.

Kiemelkedő fontosságú, hogy az Ázsia Központ kutatócserék, oktatócserék bonyolítója is. Tóth professzor meghívására az 1990-es évek derekán érkezett a PTE-re egy szemeszterre szóló vendégprofesszori felkéréssel Gopal Krishan (1. ábra), az indiai Panjab University³ (PU) professzora. Ebből az egy féléből hosszantartó barátságok és gyümölcsöző együttműködések születtek. GK professzort, ahogyan ő kérte, hogy szólítsuk, 1996-ban a PTE díszdoktorává avatták. Professzor úr előadásaiból kötetet szerkesztettünk „Fejezetek India földrajzából és a fejlődő világ urbanizációs problémái” címmel (Trócsányi & Wilhelm, 1996), majd a következő évben már magunk tartottunk előadásokat a chandigarhi Panjab University-n. GK professzor ezt követően többször látogatott el Pécsre, legutóbb jelen sorok írójának habilitációjára, ahol a bírálóbizottság tagjaként tevékenykedett.

³ Érdekes párhuzamok fedezhetők fel a Pécsi Tudományegyetem (PTE) és a Panjab University (PU) történetét tanulmányozva. Utóbbit is egy magyar személy, az MTA kültagja, Leitner Gottlieb Vilmos alapította a mai Pakisztán területén fekvő Lahore-ban 1882-ben. Ennek az egyetemnek később a szintén magyar származású világhírű régész, Stein Aurél is rektora volt. India és Pakisztán szétválásakor a PU – a PTE jogelődjéhez, az Erzsébet Tudományegyetemhez hasonlóan – költözni kényszerült, így működik ma az indiai Chandigarhban.

Számtalan alkalommal segített magyar geográfusokat (és nem csak geográfusokat) Indiában, aktív szerepet vállalt a két ország közötti tudományos kapcsolatok elmélyítésében. Munkája elismeréseként 2011-ben a Magyar Földrajzi Társaság Tiszteleti Tagjává választották.

1. ábra: Gopal Krishan professzor emlékfát ültet Doctor Honoris Causa avatását követően (1996), Tóth József és Borhidi Attila dékán urak társaságában (Fotó: Mánfai György)

Figure 1. Professor Gopal Krishan planting a memorial tree after the inauguration of Doctor Honoris Causa (1996), in the company of deans József Tóth and Attila Borhidi (Photo: György Mánfai)

Gopal Krishannak Tóth Józseffel, majd a munkatársaival ápoltságos baráti viszonya eredményeképpen a Panjab University és a PTE között megindult a vendégoktatók cseréje, illetve együttműködési megállapodás is született. Így járhatott többször is a kiváló Surya Kant professzor úr vendégoktatóként Pécsen, illetve Jai Narain Sharma professzor szintén a PU-ról nálunk. Sajnos ők ketten már nincsenek közöttünk, de GK-vel együtt tanítványaik, kollégáik továbbviszik a kooperáció szándékát és gyakorlatát. Ekként látogattak a PTE-re legutóbb Sanjeev Mahajan és Saradindu Bhaduri professzorok is.

Részen a fent vázolt kapcsolatrendszernek köszönhetően Tóth professzor egykori munkatársai külföldi tudományos társaságok választott tisztségviselőivé, tudományos folyóiratok szerkesztőbizottságainak tagjaivá válhattak.

Természetesen nem kizárólag Ázsiából érkeztek hozzánk kollégák, a már említettek szerint Tóth professzor számtalan esetben nyújtott segítséget az odautazásra, így valósulhatott meg az Ázsia Központ szervezésében – az egyéni kutatóutak, konferencia-részvételek mellett – a „Kőrösi Csoma Sándor – Stein Aurél Emléxpedíció, illetve az „Évezred Utolsó Himalája-expedíciója Pécsről”, melyeken kiemelkedően teljesítő hallgatóink is részt vehettek.

Számomra Tóth professzor kapcsolatokat építő inspirációja érett be 2022-ben, amikor a 150 éves Magyar Földrajzi Társaság legmagasabb kitüntetései egyikét, a Kőrösi Csoma Sándor Emlékérmét vehettem át, az indoklás szerint: „a földrajztudomány kimagasló hazai művelőjének, aki kiemelkedő

érdemeket szerzett a földrajztudomány nemzetközi kapcsolatainak elmélyítésében, az indiai térségben végzett több évtizedes kutatómunkájáért”.

2. ábra: Gandhi mellszobrának avatása a PTE Botanikus Kertjében 2014. október 2-án.

Az avatók balról jobbra: Gábel Róbert a PTE TTK dékánja, Páva Zsolt Pécs MJV polgármestere, Bódis József a PTE rektora, Malay Mishra India nagykövete, Wilhelm Zoltán az Ázsia Központ igazgatója, Umesh Kumar az Amrita Sher-Gil Indiai Kulturális Központ igazgatója (Fotó: Mánfai György)

Figure 2. Inauguration of the bust of Gandhi in the Botanic Garden of PTE on October 2, 2014.

The inaugurators from left to right: Róbert Gábel, Dean of PTE TTK, Zsolt Páva, Mayor of Pécs MJV, József Bódis, Rector of University of Pécs, Malay Mishra, Ambassador of India, Zoltán Wilhelm Director of the Asia Center, Umesh Kumar, Director of the Amrita Sher-Gil Indian Cultural Center (Photo: György Mánfai)

Véleményem szerint a Tóth professzor által megkezdett, szorgalmazott és anyagi értelemben is támogatott ázsiai irányultságú tevékenységünk egyik legfontosabb hozadéka –ha úgy tetszik, szimbóluma mindannak, amire az elvégzett munkánk irányult – a 2014-ben, az erőszakmentesség apostolának 145. születésnapján felavatott Gandhi-szobor (2. ábra). A szobor felállításának helyszíne, az avatás körülményei, az azóta is fennálló indiai érdeklődés kifejezi az együttműködésre való lankadatlan törekvést, gazdagítja a város és a PTE kulturális örökségét, erősíti településünk és intézményünk vonzerejét, megtestesíti közösségünk kultúrákon átívelő összetartozását.

KÖVETKEZTETÉSEK

Tóth professzor 10 éve hagyott itt minket. A megjelent nekrológok kiemelték, hogy mélyről, szegénységből, az alföldi tanyavilág szülötteként indult, kevés dolgot kapott „készen az élettől”. Miért gondoljuk, hogy az a világ, az a környezet szegény volt? Hiszen mindent megadott, amire egy tehetséges pályakezdőnek szüksége lehet: szülői szeretetet, hitet, szorgalmat, becsületet, kitartást, élelátást, a talentum tiszteletét. Intelligenciáját is onnan hozta, olyat, ami nem az elvégzett osztályok számától függ. Ahogyan ő is megjegyezte néhányszor: találkozott bizony sok diplomás fajankóval és négy elemi végzett bölccsel egyaránt.

A megemlékezések egy része hangsúlyozta: kiteljesíthette életművét. Mire alapozzák mindezt? Szegedtől Pécsig végigjárta az egyetemi oktatói munkakörök ranglétráját a professor emeritusi címig. Alapított kutatóintézeti csoportot, vidéki kutatóintézeti hálózatot, főiskolai tanszékből egyetemi intézetet. Volt dékán, a Janus Pannonius Tudományegyetem utolsó, az egyetemi integráció véghezvitele után pedig a Pécsi Tudományegyetem első rektora, majd rektor emeritusa. Munkáját számos kitüntetéssel ismerték el. Ugyanakkor megállapíthatjuk: nem feltétlenül nyomot akart hagyni maga után, hanem alkotni, építeni szeretett. A tétlenséget nem bírta. Akár szőlőt metszett, tudományos munkán dolgozott, kutatóközpontot alapított, vagy patakot szabályozott, kongresszust szervezett; az alkotásból fakadó megelégedettséget, boldogságot kereste. Természetesen aktív élete folyamatosan a nyilvánosság előtt zajlott. Persze ez a szürkékben és „hegedőseikben” irigységet szült. Megjelentek az ellendrukkerek és az ellenfelek. Életműve miattuk nem lehetett teljes.

De hadd térjek vissza néhány gondolat erejéig az intézetalapításhoz, a pécsi Ázsia Központ megalapításához! Az ő, de mindannyiunk életében is, azokéban bizonyosan, akik geográfusként dolgozunk a PTE TTK Földrajzi és Földtudományi Intézetében, jelentős változást hozott ez az időszak. Ekkor a főiskolai tanszékből valódi, az oktatás mellett magas színvonalú kutatói tevékenységgel is foglalkozó, versenyképes tudományos műhely született. Fejlesztő, építő tevékenysége az 1990-es évek végére már az ország legnagyobb létszámú geográfus műhelyei közé emelte a PTE Földrajzi Intézetét, amely a hazai társadalomföldrajz egyik legsokoldalúbb kutatási központjává is vált, új, máshol az országban nem művelt kutatási irányokat honosított meg, pl. a keletit... Közreműködésével ez idő tájt már egyetemi diplomát nyújtó földrajztanárképzés folyt, majd az oktatási-kutatási tevékenység intézményesített csúcsaként beindította – Lovász professzorral együtt – a földrajzos doktori képzést is. Az első végzett doktoranduszai közé tartozhattam, a tanítványa voltam, akit rövidesen kollégájává fogadott; ahogyan a kezdetekkor, a későbbiekben is, a mély vízbe dobva próbálta ki rátermettségünket és adta, nyugnek korántsem nevezhető, feladatait.

Kivételes EMBER volt, csupa nagybetűvel, karizmatikus személyiség, akinek a megszólalása mindig figyelmet generált. Akivel lehetett, azzal szót értett. Ugyanazt a tiszteletet adta meg a portásnak és a professzornak egyaránt. Soha nem hallottam doktor Tóth Józsefként bemutatkozni, nem volt szüksége így tekintélyt szerezni, hiszen az első mondatai után úgylis kiderült, nem mindennapi intellektusú férfi. Mindig hajlott a kompromisszumra, annak ellenére, hogy karakteres véleménye, határozott céljai voltak. Sohasem szégyellte beismerni, ha – akár vezetőként is – tévedett. Nem félt hálásnak lenni és azt kimutatni. Hálás volt mestereinek, és ezt számtalanszor nyilvánvalóvá tette. Élete utolsó időszakában nagyon fáj neki, hogy néhány tanítványa, akik pozícióba kerültek, már meg voltak győződve arról; nélküle is boldogultak volna és ezt a környezetükkel is igyekeztek elhitetni.

Tóth professzor Homo ludens, játékos ember volt. Ahogyan versei, azokon belül limerickjei, szójátékai, jellegzetes humora, iróniája, házában berendezett, az élete során összegyűlt apróságokat bemutató „Hüppütyü Múzeuma”, biliárdszobája, könyvtárépülete bizonyították. Legutolsó nyilvános ténykedése is a játékoság jegyében zajlott. Elvállalta az intézeti Mikulás szerepét. Pedig már komoly fájdalom gyötörhette akkor. De az intézeti csapat hívta, hát jött.

Torokszorító érzés arra gondolni, hogy már nem fog soha a macera nevű népi hangszeren játszani, ha egy határidő betartására, egy alkotás elkészítésére akar ösztönözni. Nem fog acélos kézszerítésé-

val arra emlékeztetni, számíthatunk rá. Nem fogja pontokba szedett jó tanácsait megosztani velünk. Nem kéri el többet a mikrofont közös buszos útjainkon, hogy felhívja a figyelmünket a tér kitüntetett helyeire. Nem mosolyog ránk huncutul, jellegzetes köszöntésével: „Szevasz, Mester”!

Súlyos árat fizetett, súlyos árat fizettünk azért, hogy mindannyian megértsük, mit is jelentett nekünk ő. Mióta ismertem, halálakor hagyott először cserben. Rendkívüli ajándék volt a sorstól, hogy élete egy szakaszán útitársa lehettem. Tisztelt Professzor Úr, kedves Jóska! Szellemi örökségedet ápoljuk, emlékedet megőrizzük, nyugodj békében!

IRODALOMJEGYZÉK

- Bárdi, L. (1999). *A keleti világvallások története és eszmevilága* (Keleti Kiskönyvtár 1). Janus Pannonius Tudományegyetem, TTK, Földrajzi Intézet, Ázsia Központ.
- Bárdi, L. (2003). *Az ősi Selyemút világa*. Masszi Kiadó.
- Bárdi, L. (2005). *Homokba temetett karavánutakon*. Masszi Kiadó.
- Bárdi, L. (2007). *Kelet népe vagyunk*. Helikon Kiadó.
- Bárdi, L. (2008). *Kínai hajónapló – magyarok a Császár-csatornán*. Masszi Kiadó.
- Bárdi, L. (2016). *Őstörténetünk ösvényein*. Pro Pannónia Kiadói Alapítvány.
- Bárdi, L. (2019). *Ázsiából – Európába*. Pro Pannónia Kiadói Alapítvány.
- Bárdi, L. (2021). *Hunok, székelyek, magyarok*. Pro Pannónia Kiadói Alapítvány.
- Bokor, L., Wilhelm, Z., & Nemes, V. (2018). Reflections on the Development of the Indian Diaspora in the „Old World”. In P. Reményi, & R. Vers (szerk.), *X. Magyar Politikai Földrajzi Konferencia* (pp. 179–191). PTE TTK FI.
- Fazekas, B. (2014). Az indiai parlamenti választások értékelése. *Modern Geográfia*, 9(3), 95-100.
- Hidvégi, B. (2012). *Külgazdaság új megközelítésben: a „Keleti nyitás – nyugati tartás” politikája*. Nemzetgazdasági Minisztérium. https://www.mkt.hu/docs/2012-10-02-18-54-52-Hidvegi_Balazs.pdf
- Nemes, V. (2016). A nemi arányok eltolódásának vizsgálata Indiában. *Modern Geográfia*, 11(1), 3–22.
- Keleti nyitás, új gazdasági stratégia. (2023. január 09.). *Magyar Nemzet*, <https://magyarnemzet.hu/gazdasag/2023/01/keleti-nyitas-uj-gazdasagi-strategia>
- Piszter, G. (2013). India és az atomenergia kapcsolata. In Z. Dövényi & A. Donka (szerk.), *A geográfia változó arcai* (pp. 145–159). PTE TTK FDI.
- Tóth, J., & Wilhelm, Z. (szerk.). (2009). *Keleti horizontunk* (Keleti Kiskönyvtár 4). Publikon Kiadó.
- Trócsányi, A., & Wilhelm, Z. (1996). *Fejezetek India földrajzából és a fejlődő világ urbanizációs problémái*. JPTE TTK ÁTUT.
- Wilhelm, Z. (2000). Dél-Ázsia mételye – a kasmíri konfliktus. In Z. Dövényi (szerk.), *Alföld és nagyvilág* (pp. 335–351). MTA FKI.

- Wilhelm, Z. (2001). Bengál környezeti jellemzői a XX. század elején. In J. Kovács, & D. Lóczy (szerk.), *A vizek és az ember* (pp. 283–302). PTE TTK FI.
- Wilhelm, Z. (2002). A Kashmiri konfliktus politikai földrajzi alapjai. In L. Szabó, T. Ölbei, & Z. Wilhelm (szerk.), *Anyországok és (volt) gyarmataik. Afrika – Amerika – Ázsia* (pp. 209–222). Universitas Munkacsoport, PTE TTK – BTK.
- Wilhelm, Z. (2004). Dél-Ázsia – Kasmír. In F. Csefkó, & J. Gyurok (szerk.), *Varázslatos India* (pp. 97–112). Gálos Nyomdász Kiadói és Kereskedelmi Kft.
- Wilhelm, Z. (2006). Az egyén, mint térformáló erő. *Modern Geográfia*, 1(1), 1–4.
- Wilhelm, Z. (2008). Adatok az indiai urbanizáció folyamatának vizsgálatához. *Modern Geográfia*, 3(2), 152–209.
- Wilhelm, Z. (2009). Hinduk Afrikában. *Afrika Tanulmányok*, 3(1), 28–35.
- Wilhelm, Z. (2010). Dél-Ázsia. In J. Tóth J. (szerk.), *Világföldrajz* (pp. 977–1029). Akadémiai Kiadó.
- Wilhelm, Z. (2011). The survey of spatial disparity in India with the application of SENTIENT Index. *Hungarian Geographical Bulletin*, 60(1), 45–65.
- Wilhelm, Z. (2015). *India regionális földrajza*. Publikon Kiadó.
- Wilhelm, Z. (2018). Indiai mozaik. *Fókuszban*, 2(4), 20–24.
- Wilhelm, Z. (2022). A magyar utazók által közvetített India-kép máig élő hatásai. *Modern Geográfia*, 17(2), 25–43.
- Wilhelm, Z., & Bagdy, Á. (2021). India gazdasági fejlődésének területi és földrajzi hatásai. In D. Karátson, & B. Nagy (szerk.), *X. Magyar Földrajzi Konferencia absztraktkötet* (p. 144). A Földgömb az Expedíciós Kutatásért Alapítvány.
- Wilhelm, Z., & Zagyi, N. (2012). Mit ér a lány, ha indiai? – Nemi arányok alakulásának vizsgálata Indiában. In D. Nyári (szerk.), *Kockázat – Konfliktus – Kihívás: A VI. Magyar Földrajzi Konferencia, a MERIEXWA nyitókonferencia és a Geográfus Doktoranduszok Országos Konferenciájának Tanulmányai* (pp. 1037–1053). SZTE TTIK Természeti Földrajzi és Geoinformatikai Tanszék.
- Wilhelm, Z., & Zagyi, N. (2019). Kereszténység és vallásszabadság Indiában. *Vigilia*, 84(1), 12–19.
- Wilhelm, Z., Déri, I., & Kisgyörgy, P. (2010a). *Nepál*. Publikon Kiadó.
- Wilhelm, Z., Kuszinger, R., & Zagyi, N. (2022). Classifying the Million-Plus Urban Agglomerations of India – Geographical Types and Quality of Life. In N. C. Jana, A. Singh, & R. B. Singh (Eds), *Livelihood Enhancement Through Agriculture, Tourism and Health* (pp. 261–285). Springer Nature.
- Wilhelm, Z., Pete, J., & Kisgyörgy, P. (2006). Adatok a kasmíri konfliktus politikai földrajzi elemzéséhez. *Földrajzi Értesítő*, 55(1–2), 213–237.
- Wilhelm, Z., Pete, J., Nemes, V., & Zagyi, N. (2011). The Survey of Spatial Disparity in India with the Application of the SENTIENT Index with Special Focus on Religious Composition. *Humán Innovációs Szemle*, 2(1), 56–76.
- Wilhelm, Z., Rudl, J., Bank, K., Gálosi-Kovács, B., Benovics, G., Déri, I., & Piszter, G. (2010b). Területi különbségek vizsgálata Indiában. *Földrajzi Közlemények*, 134(3), 299–312.

- Wilhelm, Z., Zagyai, N., Nemes, V., & Kiss, K. (2014). A gyermekkori nemi arányok átalakulásának területi összefüggései Indiában a 2011-es népszámlálás tükrében. *Településföldrajzi Tanulmányok*, 3(1), 139–149.
- Zagyai, N., & Ács, M. (2017). Christian missions as civil society movements at the service of the Indian society. *Civil Szemle*, 14(3), 105–120.
- Zagyai, N., Kuszinger, R., & Wilhelm, Z. (2021). Characteristics of recent urbanisation in India in light of the divergent development paths of metropolises. *Regional Statistics*, 11(3), 60–94.
- Zagyai, N. (2009). A judaizmus múltja és jelene Indiában. *Modern Geográfia*, 4(4), 54–102.
- Zagyai, N. (2013). A vallásszabadság korlátai a mai Indiában. In R. Balogh, & P. Schmidt (szerk.), *A földtudományi kutatások új aspektusai* (pp. 117–129). Publikon Kiadó.

Ez a mű a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 4.0 nemzetközi licence-feltételeinek megfelelően felhasználható. (CC BY-NC-ND 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

This open access article may be used under the international license terms of Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

